

Fundamentele theologie

09: De inspiratie en uitleg van de H. Schrift

De inspiratie van de Schrift en de schriftverklaring.

Inhoudsopgave.

- Inleiding.
- Enkele termen.
 - inspiratie
 - inerrantia (waarheid).
- De inspiratie na Vaticanum I.
 - 1870-1900.
 - 1900-1943.
 - 1943 -Vaticanum II: De positieve leer over de hermeneutiek.
- De inerrantia vóór Vaticanum II.
- Dei Verbum (Hoofdstuk 3, art. 11-13)
 - Artikel 11. Het feit van de inspiratie en de waarheid van de H. Schrift.
 - Artikel 12. Hoe de Heilige Schrift moet worden verklaard.
 - Artikel 13. Het neerdalen van God.
- Appendix. De waarheid van de Schrift.

De inspiratie van de Schrift

Inleiding.

- De inspiratie van de H. Schrift werd al behandeld in/door
 - ▶ het Symbolum van Leo IX (1053)
 - ▶ Innocentius III (1208) (DS 790)
 - ▶ de concilies van
 - Lyon (1274);
 - Florence (1441) en Trente (1545-1563) (DS 1501)
 - Vaticanum I (de bijbelse boeken hebben God tot auteur)
 - ▶ in de pauselijke encyclieken:
 - Leo XIII, *Providentissimus Deus*, 18 nov. 1893
 - Pius X, *Pascendi*, 8 sept. 1907
 - Benedictus XV, *Spiritus Paraclitus*, 15 sept. 1920
 - Pius XII, *Divino Afflante Spiritu*, 30 sept. 1943.

De term: inspiratie.

- Inspiratie (inspiratio of θεοπνευστία) = de beweging door God van de gewijde schrijver(s), waardoor God (tegelijk met de menselijke auteur(s)) de auteur van het boek is.
 - ▶ “Inspirare” betekent letterlijk: ademen in (inblazen).
 - De term komt uit 2 Tim. 3,16- 17:
 - “De hele Schrift (= O.T.) is door God ingegeven (πᾶσα γραφή θεόπνευστος) en is nuttig tot onderrichting, weerlegging, terechtwijzing en opvoeding in de gerechtigheid; opdat de man van God volmaakt zou worden en toegerust tot ieder goed werk.” (Canisius-vert.).
 - En uit 2 Pet. 1,20-21:
 - “Bedenkt daarbij wel, dat geen profetie van de Schrift eigenmachtige uitleg toelaat. Want profetie is nooit voortgekomen uit menselijke aandrift; door de heilige Geest gedreven hebben mensen gesproken van Godswege.” (Ook Joh. 20,31; 2 Pet. 3,15-16)
 - ▶ Het begrip inspiratie is complex. Wat het concreet betekent moet getoest worden aan de geïnspireerde tekst die ons is overgeleverd.
 - ▶ Reeds in de oudheid dachten Philo (-13-45/50) en Flavius Josephus (37/38-na 100) aan een woordelijke inspiratie, waarbij de menselijke auteur enkel een materieel werkstuk is waardoor God Zijn ideeën en woorden uitdrukt.

De inspiratie van de Schrift

Enkele termen.

■ Inerrantie:

- ▶ De term “inerrantie” vertaald met de uitdrukking “vrij zijn van dwaling” wordt gebruikt om aan te geven dat de H. Schrift vrij is van dwaling.

■ Canon:

- ▶ De lijst van boeken die door de Kerk als geïnspireerd beschouwd worden.
- ▶ Een canoniek boek is een boek dat in de kerkelijke canon te vinden is.

- ▶ De concilies van Florence en Trente hebben m.n. de vraag naar de canon (=lijst van boeken) van de Schrift behandeld.
- ▶ Trente deed een onfeilbare uitspraak over de omvang van de canon.
- ▶ Het ontstaan van de canon wordt hier niet behandeld.

Vaticanum I.

Inleiding

- De tekstkritiek in de 19de eeuw was een eerste wetenschappelijke poging om de originele tekst van de Schrift terug te vinden in de overgeleverde geschriften, waarvan er in de loop van de 18de en 19de eeuw steeds meer verzameld werden.
- Men zag bv. een aantal verschillen tussen de LXX en de Hebreeuwse tekst van het O.T.
- De tekstkritiek uit die tijd heeft veel nuttig werk verricht.

Vaticanium I

Inleiding

- Vaticanum I leerde dat om God als de eerste auteur van de H. Schrift te erkennen geen letterlijk dicteren en bepalen van de woorden door God vereist is.
- “Deze geschriften echter houdt de Kerk voor heilig en canoniek, niet omdat zij enkel door menselijke ijver zouden zij samengesteld en daarna door het gezag zouden zijn goedgekeurd; ook niet omdat zij de openbaring zonder fouten zou bevatten, maar bovenal omdat deze door de Heilige Geest geïnspireerd geschreven zijn en God als auteur hebben, en als zodanig door de Kerk zelf zijn overgeleverd.” (DS 3006)

Inspiratie vóór Vaticanum II

De inspiratie en de waarheid (inerrantia) van de H. Schrift vóór Vaticanum II.

- De inspiratie van de Schrift dus niet te verklaren:
 - ▶ a. door een latere erkenning.
 - Immers enkel een erkenning naderhand maakt God niet tot auteur van deze boeken.
 - ▶ b. door het feit dat deze geschriften enkel zonder fouten de Openbaring weergeven.
 - Hoe zou je anders een verschil tussen de bijstand (assistentia) die de H. Geest aan het leergezag geeft en de inspiratie van de Schrift kunnen maken.

De inspiratie in het denken na Vaticanum I.

1870-1900 (1)

- De historisch-kritische methode
 - ▶ ontdekte in de loop van de 19de eeuw dat de boeken van de Pentateuch samengesteld zijn uit oudere bronnen. (Hermann Gunkel 1862-1932).
 - ▶ Deze ontdekking werd later op de synoptische evangelies toegepast.
 - ▶ De methode is vaak een instrument van een sceptisch denken geweest.

- 1870-1900: het eerste katholieke verweer tegen de opkomende protestantse bijbelkritiek.
 - ▶ De Kerk en haar theologen benadrukten, vanuit de visie op de Openbaring als een mededeling van goddelijke geheimen, inerrantia (= het volledig vrij-zijn van dwaling) en de inspiratie van de hele Schrift. M.n. twee punten:
 - 1. alle boeken zijn geïnspireerd.
 - 2. de rol van de hagiograaf.

De inspiratie in het denken na Vaticanum I.

1870-1900 (2)

- ad 1. Alle boeken zijn geïnspireerd.
 - ▶ De inspiratie van de gewijde boeken strekt zich uit tot alle zinnen van de hele heilige Schrift. cf. (Vat. I, Pius XII en Leo XIII). Dit is herhaald door Vaticanum II.
 - ▶ De neo-scholastiek die als doel had het bijzondere bovennatuurlijke karakter van de H. Schrift te verdedigen benadrukte expliciet dat de Bijbel geïnspireerd was in elk onderdeel.
 - ▶ Over hoe die inspiratie gedacht moet worden waren er verschillende meningen.

De inspiratie in het denken na Vaticanum I.

1870-1900 (3)

■ ad2. De rol van de hagiograaf.

- ▶ In de vroegere documenten was er m.n. sprake van God als “auctor principalis” en van de hagiograaf als “ὄργανον” of “instrumentum” van God.
- ▶ Men kan deze visie als volgt beschrijven:
 - een brief is volledig geschreven door de auteur maar ook door de pen.
 - De menselijke auteur vergelijkt men met die pen. God (eerste oorzaak) maakt gebruik van een mens (instrumentele oorzaak) die zijn hele eigenheid bijdraagt aan het geschrift.
 - Deze mens denkt zelf met eigen kracht, maar zijn verstand (samen met zijn wil en uitvoerende vermogens) wordt tegelijkertijd door God bewogen. (DS 3293)
 - Het boek is dus én van God (goddelijk) én van de mens (menselijk). Uit het onderscheid tussen de verschillende personen leidt men de verschillen in de vorm, stijl, enz. van de boeken af.
 - Op deze manier is God op een bovennatuurlijke manier volledig de auteur en is tegelijkertijd de menselijke schrijver in volle zin auteur. De mens is echter een instrument dat in heel zijn volheid aan God ondergeschikt is.

De inspiratie in het denken na Vaticanum I.

1870-1900 (4)

- ad 2. De rol van de hagiograaf (vervolg).
 - ▶ In deze theorie is inspiratie in feite een soort “dictatio” (dictee) door God.
 - ▶ inspiratie werd ook vaak gezien als een vorm van profetie
 - ▶ deze theorie was toonaangevend in de Middeleeuwen en tijdens de reformatie en wordt nog steeds gehouden in fundamentalistische kringen.

- De katholieke neo-scholastiek wees een woordelijke inspiratie in de zin van een “mechanisch dicteren” (dictatio) af.
 - ▶ Ze had een bredere opvatting die we ook in kerkelijke documenten vinden.
 - ▶ Men begreep dat de persoonlijke talenten en de menselijke inspanningen van de gewijde schrijver een rol speelden bij het op schrift stellen en dat het dus geen eenvoudig dictee was.

De inspiratie in het denken na Vaticanum I.

1870-1900 (5)

- ad 2. De rol van de hagiograaf (vervolg).
- De encycliek *Providentissimus* (1893) van Leo XIII spreekt over het meewerken van de menselijke auteur.
 - ▶ Ondanks de controverse van die tijd verwoordt hij een genuanceerd standpunt.
 - ▶ Leo XIII is zich wel degelijk bewust van de noodzaak van de wetenschappelijke tekstkritiek, taalstudies, filologie, enz.
 - ▶ Voorheen was er bij katholieke exegeten eigenlijk alleen maar interesse voor de geestelijke zin.

De inspiratie

1870-1900 (6)

- Het eind 19de en begin 20ste eeuw: grote belangstelling voor de H. Schrift en haar inspiratie.
- In 1909 leidde dit bv. tot de oprichting van het *Biblicum* in Rome.
 - ▶ men keek vooral naar het resultaat van de inspiratie: de inerrantie (het vrij van dwaling zijn) van de Schrift.
 - ▶ tegen de achtergrond van 19de eeuwse stromingen van protestantse bijbelkritiek verdedigde *Providentissimus* de inerrantie en inspiratie van de hele Schrift.

De inspiratie

1900-1943 (1)

- begin van de eeuw veranderde de positieve kijk op de exegetische door de komst van het modernisme, o.a. door de werken van A. Loisy (1857-1940).
- ▶ Het modernisme is een zeer veelzijdig fenomeen. Een korte niet-uitputtende omschrijving zou kunnen zijn:
 - het is een streven om het begrip en m.n. de inhoud van Openbaring, geloof, dogma, de rol van de Schrift, traditie en Kerk aan te passen aan het moderne agnosticistisch en immanentistisch denken, m.n. op het vlak van de historische wetenschap en de exegetische.

De inspiratie

1900-1943 (2)

- Pius X nam een strenge positie in en voer een voorzichtige koers in de encycliek *Pascendi* (1907) en in het decreet *Lamentabili* (1907).
- Tegelijk kreeg de Bijbelcommissie, gesticht door Leo XIII in 1902, de opdracht om uitspraken te doen over een aantal vragen rond de Schrift.
 - ▶ De Bijbelcommissie genoot een groot aanzien en werd (ten onrechte) aanzien als een orgaan van het leergezag.
 - ▶ In deze tijd werd een wijs en belangrijk man zoals M.-J. Lagrange O.P. (1855-1938) tot stilte gedwongen over een aantal gevoelige onderwerpen.

De inspiratie

1900-1943 (3)

- De encycliek *Spiritus Paraclitus* van Benedictus XV zette bij gelegenheid van de 1500ste sterfdag van St. Hiëronymus in 1920 diens leer over de inspiratie van de Schrift uiteen.
- Hiëronymus sprak reeds over de menselijke medewerking van de auteurs.
- De encycliek was (gezien omstandigheden) negatiever van toon dan die van Leo XIII.
- Benedictus XV veroordeelde dat men het principe van Leo XIII om bijbelse uitspraken over wetenschappelijke onderwerpen, (nl. dat de auteur de wereld beschreef zoals hij hem waarnam) ook mocht toepassen op de historische delen van de Schrift, zoals sommige auteurs gesuggereerd hadden.

De inspiratie

1900-1943 (4)

- In aansluiting hieraan situeerde de neo-scholastiek de inspiratie in de hagiograaf en behandelde ze als een “oordeel” (illuminatio iudicii) dat plaatsvond onder inwerking van de H. Geest.

- Hierbij wordt dus een drievoudige actie in de hagiograaf veronderstelt:
 - ▶ (1) een bovennatuurlijke verlichting van het verstand om de ideeën en de wezenlijke inhoud van het boek te begrijpen;
 - ▶ (2) een beweging van de wil om alles en dat alleen op te schrijven wat God wil; en
 - ▶ (3) de goddelijke bijstand om dit werk correct/onfeilbaar uit te voeren.

- ▶ Deze opvatting vond bevestiging in de encyclieken: *Providentissimus Deus* en *Spiritus Paraclitus*.

De inspiratie

De positieve leer van de Kerk over de hermeneutiek. (1943 -Vaticanum II)

- De encycliek *Divino Afflante Spiritu* (1943) van Pius XII
 - ▶ is het beginpunt van een echte waardering van het leergezag voor de kritische exegeese.
 - ▶ leidt tot een renaissance van katholieke bijbelstudies.
 - ▶ is de magna charta voor wetenschappelijke bijbelexegese.
 - ▶ heeft twee delen:
 - 1. een historisch en
 - 2. een systematisch deel.

De inspiratie

De encycliek *Divino Afflante Spiritu* (1943)

- In het historische deel wordt de leer van *Providentissimus Deus* onderlijnd.
- Deel 2 wijst op het belang van de oude talen en van de originele tekst.
- De encycliek wijst op het belang van de *Vulgaat* voor de Latijnse Kerk, maar onderlijnt de betekenis van de oertekst.
- De eerste taak van de exegeet is het om de letterlijke zin op te sporen.
 - ▶ Een geestelijke zin is niet uitgesloten, tenminste als die door God gewild is.
 - ▶ Aan het einde: “*de letterlijke zin in woorden en geschriften van oud-oosterse auteurs is vaak niet zo helder als bij hedendaagse auteurs*” (DS 3830).
 - ▶ De exegeet moet zoeken naar de spreekwijze van de gewijde auteurs, daarom is een studie van de context, archeologie, talen, ethnologie, mentaliteit van het oude Oosten nodig.

De inspiratie

De encycliek *Divino Afflante Spiritu* (1943) (2)

- De visie op de inspiratie in deze encycliek veronderstelt steeds dat de hele Schrift in alle onderdelen geïnspireerd is en dat de Schrift zonder dwaling is.
- De nadruk van de encycliek ligt echter op de bijbelse hermeneutiek.
- De encycliek geeft enkel de algemene principes aan en niet welke literaire genres “de heiligheid en waarheid van God niet weerspreken”.

De inerrantia van de Schrift vóór Vaticanum II.

- Vaticanum I leert dat de inspiratie en en daardoor impliciet de **inerrantia** en onfeilbaarheid **van de Schrift zich uitstrekt tot geloof en zeden en de belangrijke dingen (DS 3029)**.
 - ▶ De term inerrantia vinden we in geen enkele concilietekst.
 - ▶ Het begrip komt uit *Providentissimus Deus* van Leo XIII.
 - vanaf toen stond de inerrantia centraal in het scholastieke traktaat *De inspiratione*.
 - Men poogde de “inerrantie” op alle vlakken en in alle teksten aan te tonen.
 - Daardoor ontstond er een controverse over hoe men dit “**vrij zijn van dwaling**” moest interpreteren, m.n. stonden natuurwetenschappelijke en historische moeilijkheden in het middelpunt van de belangstelling.
 - ▶ Zo leerde de neo-scholastiek dat alle uitspraken van de Schrift, op natuurwetenschappelijk, historisch, theologisch... vlak onfeilbaar waar zijn.
 - ▶ De inerrantie van de Schrift betekent niet enkel een vrij zijn van dwaling, maar ook de onmogelijkheid van welke dwaling ook (onfeilbaarheid).
- ▶ Deze visie is een noodzakelijk gevolg van het gehanteerde openbaringsmodel, waarin men de Openbaring zag als een mededeling van goddelijke geheimen.

De inerrantia van de Schrift vóór Vaticanum II.

Excursus Newman

- Vóór Providentissimus (1893) had Newman een voorzichtige poging gedaan om in de Schrift een onderscheid te maken tussen a. wezenlijke dingen en b. de zogenaamde obiter dicta of veritates profanae.
 - ▶ Newman vroeg zich af deze laatste niet zo maar los staan temidden van wezenlijke dingen die zeker vrij van dwaling zijn.
 - ▶ Dit was een stevig discussiepunt tussen theologen vóór de encycliek, en sommigen meenden dat in de Schrift alleen de dingen die voor ons heil van belang zijn onfeilbaar waar zijn.
- Leo XIII wees dit af en onderlijnde het vrij-zijn van dwaling op alle punten.
 - ▶ Kennelijk had hij Newman niet op het oog.
 - ▶ Thomas en Robertus Bellarminus menen dat de inspiratie zich tot alle dingen uitstrekt.
 - ▶ Deze problematiek was binnen het toenmalige openbaringsparadigma onoplosbaar.

De inerrantia van de Schrift vóór Vaticanum II.

Tekorten

- De neo-scholastiek kon concrete moeilijkheden niet oplossen
 - ▶ zoals op historisch vlak:
 - Nebukadnessar was nooit koning in Ninive (Jud. 1,1),
 - er is geen grootvizier Jozef in Egypte bekend,
 - koningin Esther in Perzië (Esth.) heeft nooit bestaan
 - de 600.000 soldaten die uit Egypte vertrekken zijn 100 maal groter dan het grootste leger uit die dagen.
- Door de invloed van de exegese, hermeneutiek, bijbelse theologie, archeologie, enz. werd in de loop van de twintigste eeuw de weg bereid naar een nieuwe benadering.

Dei Verbum (Hoofdstuk 3, art. 11-13)

De voorbereiding: *Sancta Mater Ecclesia* (1964) (1)

- Tijdens het concilie (21 april 1964) publiceerde de Bijbelcommissie de instructie *Sancta Mater Ecclesia*: “Over de historische waarheid van de Evangelies”.
- Hierin staat het onderzoek naar het literaire genre in de Evangelies centraal.
 - ▶ Dit onderzoek stamt van R. Bultmann (1884-1976) en M. Dibelius (1883-1947).
 - ▶ Zij pasten Gunkels theorie voor het O.T. toe.
 - ▶ De instructie behandelt de hermeneutiek en niet de inspiratie en inerrantia.
 - ▶ Het stuk bekijkt de methode van de Formgeschichte kritisch en geeft naast enkele waarschuwingen een positieve waardering van die methode.

Dei Verbum (Hoofdstuk 3, art. 11-13)

De voorbereiding: *Sancta Mater Ecclesia* (1964) (2)

- De exegeet moet letten op de drie stappen die voerden tot de evangelies.
- Deze drie stappen/tijden zijn:
 - ▶ (1) het onderricht leer van Jezus zelf,
 - ▶ (2) het verdergeven en de vorming door apostelen in Kerk en
 - ▶ (3) de schriftelijke neerslag.
- ▶ M.a.w. de drie fases zijn: Jezus Christus -> de apostelen -> de gewijde schrijvers.
- ▶ M.n. de derde fase wordt uitgewerkt. De oercatechese gebeurde in deze fase immers eerst mondeling en pas later schriftelijk. De verschillende evangelisten kozen uit de verkondiging van de apostelen uit wat in hun omgeving en voor hun “doelgroep” paste.

Dei Verbum (Hoofdstuk 3, art. 11-13)

De voorbereiding: *Sancta Mater Ecclesia* (1964) (3)

- De Evangelieën worden duidelijk niet gezien
 - als woorden en de daden van Jezus die direct uit de eerste overleveringsfase komen
 - noch als een directe neerslag van de verkondiging uit de tweede fase.
- De Evangelieën worden gezien
 - als het resultaat van een complexe overlevering van de woorden en de daden van Jezus zoals ze door de evangelisten zijn samengesteld die ze op hun beurt via de leer, leven, enz. van de apostelen hebben ontvangen.
- Dit is de eerste keer dat een min of meer officieel stuk van het leergezag deze nieuwe hermeneutische visie verwoordt.

Dei Verbum (Hoofdstuk 3, art. 11-13)

De voorbereiding: *Sancta Mater Ecclesia* (1964) (4)

■ De instructie

- ▶ spreekt niet over de inspiratie door H. Geest
 - ▶ zegt ook niet dat de Evangelien een letterlijke weergave zijn van de woorden van de Heer.
 - ▶ vermeldt niet dat de waarheid van een tekst gezien moet worden binnen het literaire genre waarin hij geschreven is.
 - ▶ Het is duidelijk dat een heleboel andere vragen open blijven, bv. het synoptisch vraagstuk.
- ### ■ Het stuk geeft de opdracht om ook te kijken naar de uitleg van kerkvaders.
- ▶ M.a.w. er wordt gewezen op de kerkelijke en pneumatische dimensie van de schriftinterpretatie.

Dei Verbum 11 (Tekst)

Het feit van de inspiratie en de waarheid van de H. Schrift.

- Het door God geopenbaarde dat in de Heilige Schrift staat neergeschreven en zich aanbiedt, is onder ingeving van de Heilige Geest opgetekend. Want de volledige boeken van het Oude Testament zowel als van het Nieuwe Testament, met al hun delen, houdt onze heilige moeder de Kerk krachtens apostolisch geloof voor heilig en canoniek, omdat zij, onder ingeving van de Heilige Geest geschreven (vgl. Joh. 20,31; 2 Tim. 3,16; 2 Petr. 1,19-21; 3,15-16), God tot auteur hebben en als zodanig aan de Kerk zijn overgeleverd. Maar bij de samenstelling van de heilige boeken heeft God mensen uitgekozen. En Hij maakte van hen met al hun vermogens en krachten gebruik, om hen, in en door hen werkzaam, al datgene wat Hij wilde, en dat alleen, als ware auteurs te boek te doen stellen.
- Men moet dus eraan vasthouden, dat al wat de geïnspireerde schrijvers of hagiografen beweren door de Heilige Geest wordt beweerd. Daarom moet men belijden, dat de boeken van de Schrift de waarheid die God omwille van ons heil in de heilige geschriften heeft willen doen optekenen onwankelbaar, trouw en zonder dwaling leren. Dus 'is de gehele Schrift door God ingegeven en nuttig om te onderrichten, te weerleggen, te verbeteren en op te voeden tot gerechtigheid, opdat de man Gods volkomen zij, volkomen toegerust tot elk goed werk' (2 Tim. 3,16-17).

Dei Verbum 11

Het feit van de inspiratie en de waarheid van de H. Schrift.

- DV 11-13 laat de vraag naar de “materiële sufficiëntie” van de Schrift open.
- Artikel 11 behandelt de inspiratie van de Schrift:
 - ▶ “Het door God geopenbaarde dat in de Heilige Schrift staat neergeschreven en zich aanbiedt, is onder ingeving van de Heilige Geest opgetekend.”
- Dei Verbum merkt op dat “de volledige boeken” van O.T. en N.T. onder de inspiratie vallen.
 - ▶ Dit is een herhaling van de oude leer.
 - ▶ De vraag naar de precieze omvang van de canon en naar de aard van de canoniciteit wordt niet behandeld op Vaticanum II. Deze punten waren immers geen onderwerp van discussie in die tijd.

Dei Verbum 11

Inspiratie

- De laatste alinea herhaalt: de inspiratie van de Schrift strekt zich uit tot al haar delen.
- De waarheid van de Schrift (zonder term inerrantie) wordt onderlijnd.
- Over de paragraaf waarin het thema van de inerrantie impliciet aan bod komt is veel te doen geweest.
- “Men moet dus eraan vasthouden, dat al wat de geïnspireerde schrijvers of hagiografen beweren door de Heilige Geest wordt beweerd. Daarom moet men belijden, dat de boeken van de Schrift de waarheid die God omwille van ons heil in de heilige geschriften heeft willen doen optekenen onwankelbaar, trouw en zonder dwaling leren (docere).”
- Nieuw is hier het laatste woord docere (leren).

Dei Verbum 11

Inspiratie

- Docere (leren) duidt geen bepaalde theorie over de inspiratie aan. Het concilie vermijdt het apologetische begrip inerrantia en vervangt het door waarheid (veritas): “**de waarheid die God omwille van ons heil...**”.
- DV wil de moeilijkheden omtrent de inerrantie niet oplossen.
 - ▶ **men vindt in de Schrift onduidelijkheden, grammaticale en stilistische gebreken en ook hier en daar onnauwkeurigheden op historisch, natuurwetenschappelijk of biologisch vlak.**
- uit de voorbereidende teksten blijkt dat het concilie een open houding tegenover deze moeilijkheden inneemt en tegelijk vasthoudt aan de inerrantie van de hele Schrift als Woord van God.
- DV wijst af dat de inspiratie enkel op bepaalde (heils)waarheden zou slaan.

Dei Verbum 11

Het formele object van de inspiratie

- Het formele object van de inspiratie is “de waarheid die God omwille van ons heil in de heilige geschriften heeft willen doen optekenen”.
- Het gaat dus over de heilswaarheden, en de schriftuitspraken daarover zijn zonder meer waar.

Dei Verbum 11

De waarheid van de Schrift

- de waarheid van de Schrift moet men niet krampachtige behandelen. Men moet
 - ▶ de blik op de hele Schrift richten
 - ▶ weten dat Gods Woord zich meegedeeld heeft in gebrekkige en beperkte menselijke woorden en geschriften.
 - ▶ historische en wetenschappelijke onjuistheden niet onmiddellijk als dwalingen zien maar bekijken in het geheel van de Bijbel, zijn geschiedenis, context ...
- dit is de eerste tekst van het leerambt waarin de waarheid van de Schrift in verband gebracht wordt met het geheel van Gods heilsplan met de mens.
- de traditionele leer van de volledige inerrantie die binnen het denkkader van een verbale (letterlijke) inspiratie bestond wordt niet herhaald.
 - ▶ Het probleem in het nadenken vóór Vaticanum II bestond er m.n. in dat men vanuit een bepaalde visie op wat de waarheid binnen de Openbaring moest zijn vertrok die niet overeenkomt met het waarheidsbegrip van de Schrift zelf.

Dei Verbum 11

De oorsprong van de Schrift

- DV 11 wijst op de goddelijke én menselijke oorsprong van de H. Schrift.
 - ▶ De discussies in de concilie-aula en de theologische voorgeschiedenis leren dat men hier niet moet denken aan een mechanistisch model. God wordt de auteur (Deum habent auctorem) genoemd, ook de menselijke schrijvers worden auctores genoemd.
- “Bij de samenstelling van de heilige boeken heeft God mensen uitgekozen. En Hij maakte van hen met al hun vermogens en krachten gebruik, om hen, in en door hen werkzaam, al datgene wat Hij wilde, en dat alleen, als ware auteurs te boek te doen stellen.”
 - ▶ Deze tekst gaat verder op de voorafgaande encyclieken waarin ook sprake is van de menselijke component in het tot stand komen van de Schrift.

Dei Verbum 11

De oorsprong van de Schrift

- Het concilie benadrukt de menselijke component maar geeft geen positieve theorie over het hoe van de inspiratie.
 - Dit is een taak van de theologen.
- het interpretatie-model van inspiratie als **illuminatio iudicii** werd vervangen door het model van **charisma loquendi**.
- Het is duidelijk dat de inspiratie veel meer is dan alleen de werking van de algemene Voorzienigheid van God.

Dei Verbum 12 (tekst)

Hoe de H. Schrift moet worden verklaard.

- Maar aangezien God in de H. Schrift door mensen op menselijke wijze heeft gesproken, moet de schriftverklaarder, om te doorzien, wat Hij ons heeft willen meedelen, aandachtig onderzoeken, wat de gewijde schrijvers werkelijk hebben bedoeld uit te drukken en wat God door hun woorden heeft willen bekend maken.
- Om de bedoeling van de gewijde schrijvers te achterhalen, moet onder andere worden gelet op de literaire genres. Want de waarheid wordt op uiteenlopende manier voorgesteld en uitgedrukt in teksten die op een verschillende wijze historisch, profetisch, dichterlijk of van een andere genre zijn. De verklaarder moet dus de zin onderzoeken die de gewijde schrijver in bepaalde omstandigheden overeenkomstig de aard van zijn tijd en cultuur met behulp van de literaire genres die toentertijd in zwang waren, heeft bedoeld uit te drukken en heeft uitgedrukt. Want om juist te begrijpen, wat de gewijde schrijver heeft willen beweren, moet men naar behoren zowel letten op de gewone wijzen van denken, spreken of verhalen die in zijn tijd in zwang waren als op de wijzen van uitdrukking die toentertijd gebruikt plachten te worden in het onderling verkeer van de mensen.

Dei Verbum 12 (tekst 2)

Hoe de H. Schrift moet worden verklaard.

- Maar omdat de H. Schrift ook in dezelfde Geest moet worden gelezen en verklaard waarin zij is geschreven, moet men, om de juiste zin van de gewijde teksten te achterhalen, met niet minder ijver letten op de inhoud en de eenheid van de gehele Schrift, rekening houdend met de levende overlevering van heel de Kerk en met de analogie van het geloof. Het is de taak van de exegeten zich volgens deze richtlijnen in te spannen om de zin van de H. Schrift dieper te begrijpen en uiteen te zetten, opdat door die voorbereidende toeleg het oordeel van de Kerk, die de goddelijke opdracht en de bediening vervult om het woord van God te bewaren en te vertolken.

Hoe de Heilige Schrift moet worden verklaard.

De schriftverklaring vóór Vaticanum II.

- Pius XII had in *Divino Afflante Spiritu* (1943) reeds gewezen op het belang van het in acht nemen van de literaire genres en de manier van spreken, enz. uit de oudheid, bij de interpretatie van de H. Schrift.
 - ▶ Hij maakte een onderscheid tussen de “sensus literalis” en de “sensus spiritualis” van de H. Schrift.
 - ▶ Dit maakte een einde aan een naïeve (letterlijke) interpretatie van de H. Schrift.

DV 12

Commentaar

- “Om de bedoeling van de gewijde schrijvers te achterhalen, moet onder andere worden gelet op de literaire genres. Want de waarheid wordt op uiteenlopende manier voorgesteld en uitgedrukt in teksten die op een verschillende wijze historisch, profetisch, dichterlijk of van een andere genre zijn.”
- Dei Verbum geeft als doel voor de exegese aan: om te achterhalen “wat de gewijde schrijvers werkelijk hebben bedoeld uit te drukken en wat God door hun woorden heeft willen bekend maken.”
 - ▶ Normerend is dus wat de gewijde schrijvers bedoelden. (sensus literalis)
 - ▶ Het in acht nemen van “onder andere” (inter alia etiam) de literaire genres is een hermeneutisch principe dat geldt voor de hele Schrift.
 - Dei Verbum houdt met “onder andere” de deur open voor eventuele andere methodes “om de bedoeling van de gewijde schrijvers te achterhalen”.

DV 12

Commentaar

- Dei Verbum spreekt ook over teksten die op verschillende manieren historisch, profetisch, poëtisch, enz. zijn.
 - ▶ Een voorbeeld zou kunnen zijn:
 - de historiciteit van concrete feiten is anders dan de historiciteit van de oergeschiedenis verhaald in Gen. 1-11.
 - ▶ Dei Verbum geeft als hermeneutische regels voor de exegeze:
- “De verklaarder moet dus de zin onderzoeken die de gewijde schrijver in bepaalde omstandigheden overeenkomstig de aard van zijn tijd en cultuur met behulp van de literaire genres die toentertijd in zwang waren, heeft bedoeld uit te drukken en heeft uitgedrukt. Want om juist te begrijpen, wat de gewijde schrijver heeft willen beweren, moet men naar behoren zowel letten op de gewone wijzen van denken, spreken of verhalen die in zijn tijd in zwang waren als op de wijzen van uitdrukking die toentertijd gebruikt werden in het onderling verkeer van de mensen.”

DV 12

Commentaar

- Men moet dus letten op de situatie van waaruit en waarin de gewijde schrijver geschreven heeft.
 - ▶ Deze situatie (*determinata adiuncta*) noemt de moderne exegese sedert Gunkel de Sitz-im-Leben.

- Dei Verbum vermeldt ook nog de hele denk- en spreekstijl van de historische context waarbinnen de tekst op schrift gesteld is als factor in de interpretatie. Kortom men dient bij de uitleg en interpretatie te letten op:
 - ▶ (1) de literaire genres,
 - ▶ (2) de Sitz-im-Leben (de gemeenschap waarin),
 - ▶ (3) de gewone vormen van de dagelijkse communicatie tussen mensen, en
 - ▶ (4) de toenmalige denk- en spreekstijl.

DV 12

Commentaar

- De taak van exegeet is om de betekenis te vinden, zowel wat de menselijke auteur bedoelde “en wat God door hun woorden heeft willen bekendmaken”.
- De tekst wijst op het belang van het historisch en kritisch-literair onderzoek.
 - ▶ Naast deze praktische exegetische richtlijnen spreekt het concilie ook over meer theologisch-dogmatische aspecten van de exegeese: “omdat de H. Schrift ook in dezelfde Geest moet worden gelezen en verklaard waarin zij is geschreven...”
 - ▶ Hier wordt op de pneumatische dimensie van de exegeese gewezen. De Schrift moet gelezen worden in en door de Kerk.
 - ▶ De exegeten moeten volgens de aangegeven regels te werk gaan, op zoek naar een diepere verklaring van de Schrift.

DV 12

Commentaar

- De principes voor interpretatie zijn:
 - (1) de “inhoud en de eenheid van de gehele Schrift
 - (2) rekening houdend met de levende overlevering van heel de Kerk en
 - (3) met de analogie van het geloof”.
- ▶ ad 1. Dit veronderstelt dat de Bijbel één boek vormt, waarin de delen licht op elkaar werpen. Deze eenheid berust, ondanks de veelheid van menselijke auteurs en de verschillende inhoud, op:
 - (1) de inspiratie door de H. Geest;
 - (2) de eenheid van Gods heilsplan vanaf de schepping tot het eindoordeel;
 - (3) de eenheid van uitnodiging aan alle mensen en volkeren om het Woord Gods te horen en zo mee te werken aan de verwerkelijking van het Rijk Gods.
- ▶ ad 2. De schriftverklaring moet ingebied zijn in het leven van de Kerk en kan groeien. De moderne hermeneutiek kent waarde toe aan het belang van de traditie bij de uitleg en verstaan van de Schrift. DV 12,3 wijst op de taak van de exegete bij de voorbereiding van het rijpen van het oordeel van de Kerk.
- ▶ ad 3. Onder analogie van het geloof verstaat men de samenhang van de geloofswaarheden onder elkaar, binnen het geheel van de Openbaring. M.a.w. een tekst wordt vergeleken met (openbaring uit) het verleden, zowel als met het heden van de lezer.

DV 12

Commentaar

- DV 12 heeft een openheid naar de vragen van de hermeneutiek (eorum verbis manifestare Deo placuerit). De ietwat eenvoudige reductie van *Divino Afflante Spiritu*, waarin de intentie van de menselijke auteur gelijk gesteld werd met Gods bedoeling wordt verruimd.
- *Divino Afflante Spiritu* ligt in het verlengde van het positivistisch denken van de 19de eeuw, waarin het kennende subject en het gekende object als twee dingen tegenover elkaar staan.
 - ▶ Volgens deze visie moet en kan het subject zich ontdoen van eigen vooronderstellingen en zo objectief kennen.
 - ▶ Deze kentheorie wordt vanaf het midden van 20e eeuw door iedereen als te naïef gezien: iedereen kijkt altijd met bepaalde vooronderstellingen.
- De exegetische methodes **Traditions-, Form- en Redaktionsgeschichte** hebben waarde om bv. de vorming van de evangelies en psalmen te beschrijven. Deze methodes (samen met de **Wirkungsgeschichte** e.a.) zijn m.n. geïnteresseerd in de geschiedenis van de tekst. Maar ze zijn beperkt vooral in die zin dat het aspect van de latere lezing en interpretatie vergeten wordt.

DV 12

De verschillende “zinnen” van de H. Schrift.

- Een schitterende commentaar op DV 12 vinden we in CKK 109-119.
 - ▶ De Catechismus herneemt de traditionele kerkelijke leer over de verschillende “zinnen” (sensus) van de H. Schrift. Traditioneel zijn dat:
 - (1) letterlijke zin: datgene wat de menselijke auteur onmiddellijk bedoelde toen hij zijn tekst schreef en de
 - (2) geestelijke zin: de zaak die door de woorden worden aangeduid.

DV 12

De verschillende “zinnen” van de H. Schrift.

- Vanaf Johannes Cassianus (+c435) onderscheidt men vaak een 4-voudige zin
 - ▶ de letterlijke
 - ▶ de allegorische of “typische” (Messiaanse) [dogmatiek];
 - ▶ de morele of “tropologische” [moraal]
 - ▶ de anagogische zin [eschatologie].
- Zo heeft Jeruzalem
 - ▶ een letterlijke zin: de stad Jeruzalem.
 - ▶ is ze een voorafbeelding van het Messiaanse Rijk (typologisch of allegorisch),
 - ▶ van de ziel van de rechtvaardige (moreel, tropologisch) en
 - ▶ van het hemels vaderland, waarheen we op weg zijn (anagogisch)
- Ook het slachten van het paaslam had een letterlijke betekenis. Toch werd er ook iets anders mee bedoeld, volgens Joh. 19,36 slaat het ook op het kruisoffer van de Heer, enz. (geestelijke zin).
- Deze vorm van schriftuitleg werd vanaf Origines (185-254) tot aan de reformatie, door Christenen, Joden, gnostici gebruikt.
 - ▶ In de reformatie heeft m.n. Luther een enorme tegenzin heeft tegen deze methode, waarin met een oncontroleerbare willekeur met de Schrift werd omgegaan

DV 12

“sensus plenior”

- Een thema waarover Vaticanum II niet wil spreken is de **sensus plenior**.
 - ▶ Hiermee wordt datgene aangeduid wat God door de woorden van de gewijde schrijver bedoeld zou hebben en dat uitgaat boven wat de schrijver zelf begreep en zelf bedoelde.
 - ▶ Het hoeft niet zo te zijn dat deze zin afwijkt van wat de gewijde schrijver wilde zeggen. Het kan in dezelfde lijn liggen maar dieper, helderder zijn dan datgene wat de gewijde schrijver op zijn confuse wijze begreep en uitdrukte.
 - ▶ M.n. geldt dit voor de profetische teksten die pas duidelijk werden nadat zij vervuld werden. Bv. Spreuken of Wijsh. 9,19 waarin het persoonlijke karakter van de goddelijke Wijsheid nog verborgen is.

DV 12

“sensus plenior”

- De sensus plenior lijkt erkend te worden door Leo XIII in *Providentissimus*. De redenen om deze zin aan te nemen liggen in de Schrift zelf:
 - ▶ In het O.T. groeide de Openbaring tot haar voltooiing in het N.T. . Pas toen werd ook de volle zin begrepen van wat in het O.T. geopenbaard werd. Augustinus: “In Vetere Testamento Novum latet; et in Novo Testamento Vetus patet”.
 - ▶ De voorspellingen over de Messias werden pas helemaal duidelijk toen ze vervuld waren.
 - ▶ In de Schrift wordt over mysteries gesproken, maar het is mogelijk dat de kennis van een mysterie groeit. Vgl. “volgens de openbaring van het mysterie, dat eeuwenlang verzwegen bleef maar nu is onthuld.” (Rom. 16,25-27)
 - ▶ Veel citaten in het N.T. van de teksten uit het O.T over de Messias (maar ook andere) geven een vollere interpretatie eraan dan de letterlijke tekst.
- De kerkvaders spreken over de sensus plenior (bv. Augustinus).
- Ook St. Thomas lijkt hierover te spreken wanneer hij het heeft over profeten, het lijkt echter ook toepasbaar op de gewijde schrijver.

DV 12

Het actualiseren van de H. Schrift.

- Met “actualiseren” wordt bedoeld: alle manieren waarop het geschreven woord van God betekenisvol en effectief gemaakt wordt op dit ogenblik, met een bijzondere aandacht voor de liturgische ervaring.
- De uitleg van DV 12 (einde) over de schriftverklaring staat allemaal in de tegenwoordige tijd.
- De exegete heeft ook de taak te actualiseren. (cfr. DV 24-25)

DV 13 (tekst)

Het neerdalen van God.

- In de H. Schrift blijkt dus, steeds met behoud van de waarheid en heiligheid van God, de bewonderenswaardige neerdaling van de eeuwige Wijsheid, 'opdat wij de onuitsprekelijke welwillendheid van God zouden leren kennen en hoezeer Hij zijn woord aangepast heeft gebruikt in zijn voorzienigheid en zorg voor onze natuur'. Want de woorden van God, uitgedrukt in de talen van de mensen, zijn aan menselijk spreken gelijk geworden, zoals eenmaal het Woord van de eeuwige Vader, door het zwakke vlees van de mensheid aan te nemen, aan de mensen gelijk is geworden.

DV13

Het neerdalen van God.

- DV 13 gaat nogmaals uit van het neerdalen van God (synkatabasis of condescentio) in het door mensen geschreven woord. Menselijke woorden schieten altijd tekort voor het mysterie van God.
- In de interpretatie van de Schrift zijn er drie niveaus:
 - ▶ (1) een historisch-kritisch;
 - ▶ (2) een geestelijk (theologische); de Christelijke existentie en
 - ▶ (3) de benadering van het mysterie.

Dei Verbum (art. 11-13)

Samenvatting

- Het derde hoofdstuk van DV (art. 11-13) benadrukt -zoals de voorafgaande pauselijke encyclieken- dat de goddelijke zin (**sensus divinus**) gezocht moet worden in de menselijke zin (**sensus humanus**).
- Het doel van de inspiratie is de zekere, trouwe en foutvrije “inburgering” van de heilswaarheid.
- Het woord van de Schrift is het middel/medium voor een blijvende dialoog tussen God en de mens.
- We kunnen opmerken dat de nieuwe benadering van het Openbaring als “Woord van God tot ons gesproken” leidt tot een positieve duiding van de leer van de inerrantia, echter binnen een ander denkmodel.

Dei Verbum (art. 11-13)

Samenvatting

- De auteur wordt niet langer gezien als een eenvoudig, passief instrument of verwoorder in de hand van God. Maar als een persoon
 - ▶ die door God is uitgekozen en die zijn tekst schrijft zoals een echte auteur dat doet.
 - ▶ die studeert, nadenkt, onderzoekt en in zijn geschriften de verlossende ervaring meedeelt waaraan hij deel mocht nemen en waaruit of waarin hij leeft.
 - ▶ die vrij is in dit werk van kerkopbouw. Het is zijn originaliteit die we erin vinden.
- Tegelijk is ook God de auteur want Hij is het die de heilsgeschiedenis stuurt en tot stand brengt door Zijn verschillende daden van openbaring.
 - ▶ Hij is de oorsprong van de gewijde tekst, het hele werk en van ieder boek in het bijzonder.
 - ▶ Het is God en Gods daden die de gewijde schrijver tracht mee te delen, maar dan binnen de logica van de Openbaring zelf.
- Een andere verandering ligt op het vlak van de visie op “waarheid”.
 - ▶ Het preconciliair begrip “inerrantie” vinden we niet meer,
 - ▶ in plaats vinden we een meer bijbels gebruik van “waarheid”: die m.n. een trouwe en genadige mededeling is van God, als Hij de wereld tracht te redden. (vgl. DV 11)

Dei Verbum (art. 11-13)

Samenvatting

- Een derde vernieuwing is het benadrukken van de band tussen inspiratie en Openbaring. Alles centreert zich in de persoon van Jezus Christus.
- We kunnen inspiratie zien als een typerend kenmerk van de geschreven vorm van het woord van God.
 - ▶ Alleen in de mate waarin het verbonden is met de Openbaring krijgt de geschreven tekst (inspiratie) zijn diepe en echte betekenis.
 - ▶ Men kan de diepe betekenis van de waarde en werkelijkheid van de inspiratie uitdrukken met de woorden van Hugo van Sint Victor: *“De hele Schrift is één boek, en dat éne boek is Christus”*.

De bijbeluitleg na Vaticanum II.

Overzicht

- Als reactie op de historisch-kritische methode en aanverwante methodes die de nadruk leggen op het diachrone verstaan van de tekst (nl. hoe is de tekst ontstaan) zijn er tendensen die de relevantie voor het Christen-zijn nu benadrukken. De zogenaamde synchrone benadering.
- Het document van de bijbelcommissie *De interpretatie van de Bijbel in de Kerk* (2 januari 1994) wijst ook op nieuwe methodes van literaire analyse:
 - ▶ retorische analyse, narratieve analyse en semiotische analyse (structuralisme).
- Wat betreft het thema inspiratie kunnen nog opmerken dat de studie van de inspiratie m.n. een a posteriori studie moet zijn.
 - ▶ We moeten kijken naar de ene concrete inspiratie, gegeven in de Schrift, en vandaaruit proberen te achterhalen wat inspiratie is.
 - ▶ De a priori-aanpak die vroeger overheerste is nauwelijks zinvol. Ook betekent geloven in de inspiratie niet dat de geïnspireerde teksten feitelijk correct zijn. Bv. een werk van fictie zoals Esther, Judit, Jona blijft een werk van fictie, ook als het geïnspireerd is.

Appendix

Nogmaals de waarheid van de Schrift.

- De Anglicaanse theoloog I. H. Marshall wijst op een paar belangrijke dingen:
 - ▶ 1. De Bijbel gebruikt taal op verschillende manieren. Als Joh. 11,18 zegt dat Bethanië 15 stadiën van Jeruzalem ligt dan is dat waar of niet. Maar als Jezus beveelt (11,39) “Neem de steen weg” dan is dat niet waar of onwaar, want een bevel is niet waar of vals. Hetzelfde geldt voor de vraag: “Waar hebt gij hem neergelegd?”
 - ▶ 2. Waarheid heeft verschillende antwoorden op verschillende niveaus. Bv. iedereen neemt aan dat het verhaal van de verloren zoon door Jezus verzonnen is.
 - Is dit verhaal waar? Neen is niet gebeurd, maar het verhaal is een parabel en de waarheid hiervan is om iets te vertellen over hoe God is. Dit geldt voor analogiën en metaforen, bv. het “tweesnijdend zwaard” in de mond van de Heer is niet letterlijk waar . . .
 - ▶ 3. Als men de Schrift exclusief ziet als de “waarheid van God” dan verwaarloost men de passages waarin de mens tot God spreekt, en waarin bv. dwazen en ongelovigen spreken. De Schrift geeft niet zozeer een relaas van historische feiten die goddelijke openbaring zijn, maar van historische feiten waarbinnen de Openbaring plaatsvond.
 - ▶ 4. Een andere vraag omtrent de waarheid van de Schrift is: “voor wie is het waar?” Bv. de wetten over rein en onrein voedsel van Lev. en Dt. gelden niet meer voor het N.T. . . Hetzelfde geldt b.v. voor de wetten voor het offeren.

Einde